

УДК 021.6

О. Ю. МАР'ІНА

КОРПОРАТИВНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Наведено огляд корпоративних бібліотечних проєктів України, розглянуто програмно-проєктну діяльність як засіб формування соціокомунікаційного середовища.

Ключові слова: бібліотечні об'єднання, корпоративна діяльність, корпоративні проєкти.

Приведен обзор корпоративных библиотечных проектов Украины, рассмотрена программно-проектная деятельность как средство формирования социокоммуникационной среды.

Ключевые слова: библиотечные объединения, корпоративная деятельность, корпоративные объединения.

The paper studies problems in the field of corporate libraries projects in Ukraine. Examined are the role of projecting and project management as the way of forming of the social and communication environment.

Key words: library associations, corporate activity, corporate associations.

В Україні на засадах співробітництва й соціального партнерства виникають та успішно функціонують численні бібліотечні об'єднання. У соціокомунікаційному середовищі на корпоративних засадах здійснюється внутрішньовідомча, міжвідомча, галузева та міжгалузева взаємодія бібліотек, яка вирішує проблеми координації і кооперації роботи інформаційних установ усіх форм власності та підпорядкування. Численні публікації в професійних виданнях акцентують увагу на важливості впровадження корпоративних проєктів бібліотеками України та перспективності їх подальшого розвитку. Автори приділяють увагу різним аспектам їх формування та існування: поставленим перед ними завданням, організаційним моментам, аналізу регламентуючих документів, дослідженню технічних і технологічних особливостей тощо. Проте донині в жодній праці не узагальнено результати діяльності корпоративних бібліотечних проєктів, принципи їх об'єднання, склад учасників, їхні перші здобутки, рівень готовності до взаємодії з іншими суб'єктами соціокомунікаційного середовища.

Метою статті є огляд виявлення корпоративних бібліотечних проєктів в Україні, визначення принципи їх об'єднання, аналіз результатів діяльності.

Перші корпоративні об'єднання бібліотек виникли в Україні наприкінці

XX — початку XXI ст. У складних умовах соціально-економічних та інформаційно-технологічних перетворень їх засновниками стали бібліотеки-користувачі певного програмного забезпечення, власники електронних каталогів, перші учасники бібліотечного сегмента Інтернет-середовища, передплатники електронних журналів — новатори, які усвідомили необхідність кооперації зусиль для найефективнішого задоволення потреб сучасного користувача. Переважною більшістю серед них були обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ).

ОУНБ, як центральні бібліотеки регіону, традиційно виконували роль методичних центрів, були відповідальні за ефективне функціонування бібліотечної системи регіону в цілому: аналізували діяльність книгозбірень, відстежували зміни в бібліотечній справі, досліджували бібліотеки з метою вивчення, оцінки їх роботи і надання допомоги. Нині ОУНБ в Україні залишаються стабільною ланкою в розвитку бібліотечної політики та виконують роль ініціаторів створення єдиного соціокультурного середовища регіону. Нині за їх ініціативи, на кооперативних засадах, обов'язковим є створення зведених каталогів періодичних видань, передплачених бібліотеками регіону. Останні публікуються як традиційні покажчики; можуть бути в електронній формі та доступні для перегляду на web-сторінках бібліотек (наприклад, «Зведена картотека періодичних видань м. Тернопіль»: покажчик розміщений на сайті Тернопільської ОУНБ за адресою <http://www.library.te.ua/katalogue/>); або існують як електронна картотека на web-сайтах бібліотек-координаторів («Зведений електронний каталог періодичних видань, передплачених бібліотеками Луганського регіону» — <http://katalog.library.lg.ua/>). Іноді вони мають галузевий поділ («Зведений каталог періодичних видань бібліотек сільськогосподарського напрямку Вінницької області на 2007 р.» (покажчик), «Список періодичних видань, що передплачені бібліотеками медичних установ м. Херсона та області на 2009 р.» (покажчик)); регіональне спрямування («Зведений каталог періодичних видань бібліотек для дітей міста Києва») або спеціальне призначення («Зведений каталог літератури обмінних фондів Дніпропетровського регіону»). ОУНБ також долучають бібліотеки регіону до створення зведених краєзнавчих каталогів (наприклад, «Зведений краєзнавчий каталог Сумської області»).

Створення зведених каталогів бібліотек регіону розглядається як перший досвід формування бібліотечних об'єднань України. Їх трансформація від традиційних покажчиків до найсучасніших електронних форм є важливою основою для започаткування корпоративного соціокомунікаційного середовища. Прикладом є існування передового досвіду корпоративних проєктів у різних регіонах України: «Електронна бібліотека краєзнавчих видань Тернопільської області» [17], «Зведений електронний каталог періодичних видань м. Луганськ» [5], «Зведений каталог періодичних видань, передплачених провідними бібліотеками м. Івано-Франківськ» [6],

«Ресурси бібліотек м. Миколаїв» [20], «Створення корпоративних інформаційних ресурсів м. Запоріжжя» [16], «Зведений електронний каталог періодичних видань, передплачених провідними бібліотеками м. Дніпропетровськ» [1], «Автоматизований зведений каталог періодичних видань бібліотек ВНЗ м. Київ» [4] тощо.

Досвід формування моделей корпоративної взаємодії на практиці бібліотеки України набувають у процесі реалізації різних форм кооперації. Найпоширенішими прикладами взаємодії бібліотек є проекти з корпоративної каталогізації. У межах цього напрямку в Україні стало розвиваються корпоративні проекти за участю різних суб'єктів соціокомунікаційного середовища: Кіровоградський регіональний кооперативний каталог (РКК) [7], Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики [14]. Працюють над створенням проектів корпоративних каталогів бібліотеки різних регіонів: Донецька ОУНБ — «Корпоративна база даних» [13], Маріупольська ЦБС — Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполь [15], Миколаївська ОУНБ — Регіональний корпоративний каталог періодичних видань бібліотек Миколаївської області [2], бібліотеки Києва — Проект створення єдиного інформаційного простору Центральної бібліотечної системи Оболонського району книгозбірні Харківського регіону — «Корпоративна мережа міських масових бібліотек м. Харків (2005–2006 рр.)», Рівненщини — Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система бібліотек Рівненської області [25] тощо. Але найкращим прикладом реалізації кооперативної каталогізації є Центрально-український кооперативний каталог, започаткований з ініціативи Чернівецької та Кіровоградської ОУНБ [24, с. 15].

Активною в Україні є кооперація зі створення та використання колективних інформаційних продуктів і послуг, найважливішими серед яких є електронні каталоги, електронні бібліотеки та бази даних. Станом на 2009 р. перші заявлені 42 українськими книгозбірнями та, на жаль, з них лише невелика частина є зведеними каталогами бібліотечних об'єднань. Електронні бібліотеки виявлені на 19 web-сайтах бібліотек України. Найуспішнішим прикладом реалізації міжбібліотечної взаємодії зі створення кооперативної бази даних є загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова», створена Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського за участю Інституту проблем реєстрації інформації НАН України [22].

Необхідно зазначити, що в умовах розгортання процесів формування корпоративних об'єднань особливе значення має діяльність бібліотечних асоціацій України, покликаних забезпечити розвиток процесу інформатизації книгозбірень і злагодженої взаємодії різних інформаційних установ, вироблення єдиної виваженої політики. У сучасному інформаційному середовищі України активними комунікаційними суб'єктами є Українська бібліотечна асоціація, Асоціація бібліотек України, Українська асоціація

працівників бібліотек для дітей, Асоціація шкільних бібліотекарів, Спілка архівістів України, Українське бібліографічне товариство, Асоціація сучасних інформаційних технологій, Всеукраїнська асоціація інформаційних служб, Українська асоціація книговидавців і книгорозповсюджувачів та ін. Основними напрямками роботи цих фахових об'єднань є формування соціокомунікаційного середовища шляхом сприяння розвитку бібліотечної справи та консолідації зусиль для вирішення невідкладних питань. У їх доробкові — участь в організації та проведенні наукових конференцій, організація міжбібліотечного книгообміну, міжнародне співробітництво, автоматизація бібліотечно-бібліографічних процесів, звернення до законодавчих та виконавчих органів влади, робота з підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів та вдосконалення бібліотечної практики на основі вивчення сучасних досягнень науки і передового бібліотечного досвіду. Важливою стала наукова діяльність деяких професійних об'єднань, результатом якої є співпраця бібліотек в організації та проведенні наукових досліджень, узагальненні їх результатів у збірниках наукових праць, проведення спільних наукових конференцій, видання довідкових та інструктивно-методичних матеріалів [21].

Наведені приклади проектів корпоративної взаємодії бібліотек України з питань створення зведених каталогів, кооперативної каталогізації можна продовжувати, адже розвиток бібліотечного корпоративного руху в Україні можна проілюструвати прикладами співробітництва і партнерства бібліотечних структур, яке відбувається за кількома формами інформаційно-комунікаційної взаємодії одночасно. Окрім того, корпоративна взаємодія книгозбірень відбувається на регіональному та міжрегіональному рівнях, за відомчим і міжвідомчим спрямуванням, галузевим та міжгалузевим принципами. На окрему увагу заслуговують соціальні проекти бібліотек і залучення до взаємодії інформаційних установ усіх форм власності. По-перше, потрібно зауважити, що визначення питомої ваги проектів міжбібліотечної взаємодії в Україні відбувається на регіональному рівні (рис. 1).

Основна концептуальна ідея останніх передбачає розвиток регіонального соціокультурного середовища; створення ресурсно-інформаційного центру, що здійснює формування й ефективне використання накопиченого інформаційного потенціалу; забезпечення перспектив функціонування інформаційного порталу та навігатора в регіональному, національному і світовому інформаційному просторі.

Специфіка розвитку регіональних проектів зумовлена соціально-економічними, культурними, науковими й іншими факторами розвитку регіонів, тому вона є неоднорідною — у деяких з них щойно розпочато роботу зі створення зведених каталогів періодичних видань, передплачених бібліотеками регіону; в інших — стало розвиваються корпоративні бібліотечні системи. Загальною ситуацією є те, що розвиток бібліотечних

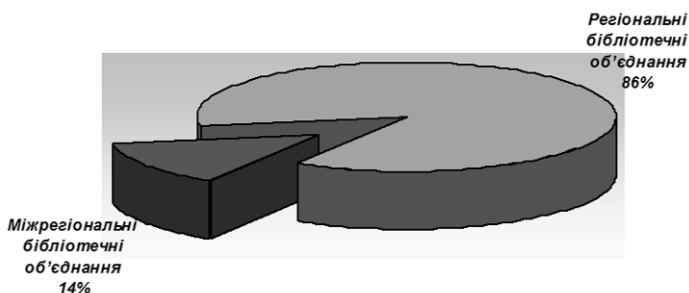

Рис. 1. Співвідношення регіональних і міжрегіональних бібліотечних об'єднань України

об'єднань більшості регіонів перебуває на початковій стадії, свідченням цього є ситуація, коли кількість зведених каталогів періодичних видань, передплачених бібліотеками регіону, майже дорівнює кількості діючих корпоративних бібліотечних проектів (рис. 2.).

Розвиток бібліотечних об'єднань на регіональному рівні відбувається переважно на основі взаємодії бібліотек різного відомчого та галузевого підпорядкування, хоча тенденція розвитку відомчих проектів усе ще існує (рис. 3.). Отже, лідерами є регіональні міжвідомчі бібліотечні об'єднання. Серед них переважна більшість — це проекти зі створення зведених каталогів і регіональні корпоративні бібліотечні системи. На особливу увагу заслуговує Корпоративний пошуковий каталог «СКІФ», який поєднав не лише традиційні бібліотечні структури (Тернопільську бібліотеку для молоді; бібліотеку Інституту економіки та підприємництва; центральну міську бібліотеку), а й видавничі організації («Джура», «Медкнига» (Медична академія), «Збруч», «Підручники та посібники») [12]. Прикладами регіональних відомчих корпоративних проектів є Черкаська регіональна система інформаційно-ресурсної підтримки шкільних бібліотек [23], Корпоративна система вузівських бібліотек м. Миколаїв [16], Регіональний освітньо-інформаційний портал бібліотек вищих навчальних закладів Миколаївщини [19]. Серед галузевих проектів можна виділити: Корпоративну бібліотечну систему Херсонського територіального об'єднання сільськогосподарських бібліотек [10]; Корпоративний екологічний Internet-проект [11].

Сучасний рівень розвитку комунікаційних каналів і засобів, електронних видань, пошукових систем знімає раніше існуючі обмеження територіальної близькості бібліотек, що дозволяє створювати міжбібліотечні об'єднання не лише в межах регіону, а й на міжрегіональному рівні. В Україні переважна більшість таких проектів створюється за профільними

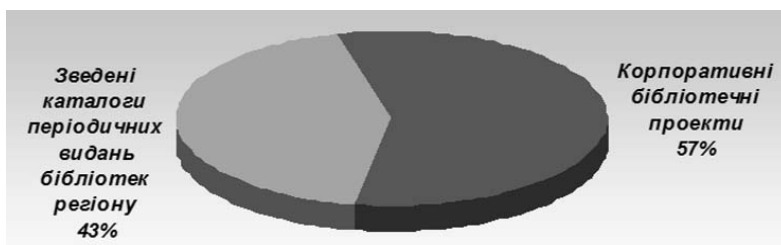

Рис. 2. Регіональні корпоративні бібліотечні проекти

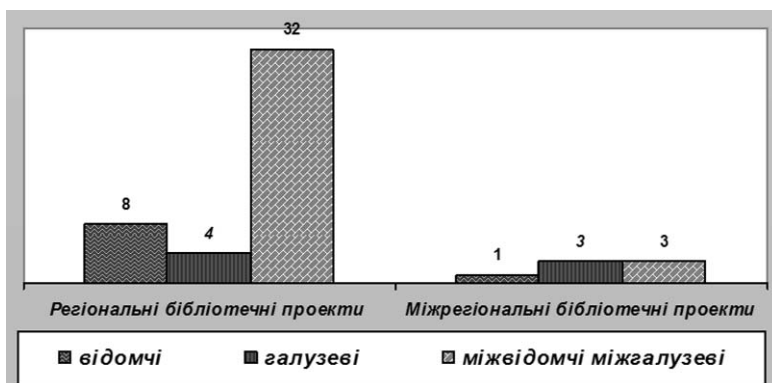

Рис. 3. Динаміка розвитку відомчих, галузевих, міжвідомчих міжгалузевих проектів на регіональному та міжрегіональному рівнях

ознаками — галузевими чи тематичними. Найчастіше цілями таких об'єднань є забезпечення рівного доступу учасників об'єднання до своїх каталогів, зниження витрат на придбання видань, колективна обробка й використання наявних і щойнопридбаних бібліотечних ресурсів. Прикладами таких проектів є міжрегіональні галузеві міжбібліотечні об'єднання — Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики [14], Електронна картотека «Медична література України» [16]. Позитивною динамікою розвитку міжрегіональних корпоративних проектів є успішне започаткування та функціонування міжбібліотечних об'єднань за участю бібліотечно-інформаційних установ різного відомчого та галузевого підпорядкування (рис. 4). Прикладами є: Центральноукраїнський кооперативний каталог [24]; Консорціум «Історична Волинь» [8]; Віртуальна бібліографічна довідка (об'єднана віртуальна довідкова служба бібліотек України) [3]. Винятком є лише заснування відомчого міжрегіонального об'єднання — проекту створення єдиної електронної бібліотеки ВНЗ МВС

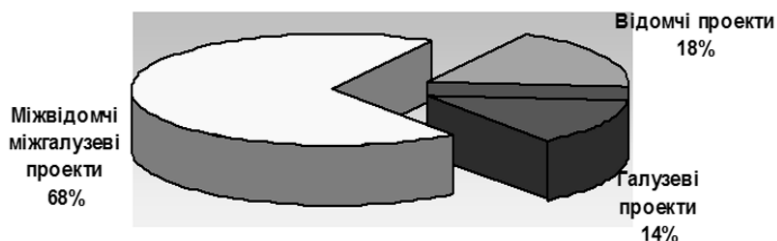

Рис. 4. Співвідношення відомчих, галузевих, міжвідомчих міжгалузевих корпоративних бібліотечних об'єднань

Україні [18]. Загальні тенденції розвитку регіональних та міжрегіональних корпоративних бібліотечних проектів за відомчою належністю, галузевою ознакою чи загальним спрямуванням відображено на рисунку 4.

Таким чином, взаємодія бібліотек України набула активного розвитку: корпоративні бібліотечні проекти нині функціонують у всіх регіонах, на всіх рівнях із залученням інформаційних установ усіх форм власності. Першочергово ставлячи за мету формування об'єднаного інформаційного ресурсу для раціонального використання інформаційних, фінансових, трудових ресурсів, підвищення оперативності, ефективності, якості й комфортності інформаційного забезпечення користувачів; корпоративні бібліотечні проекти об'єднують різних суб'єктів інформаційного середовища та закладають важливу основу для створення єдиного соціокомунікаційного середовища.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на детальніше та поглибленіше вивчення механізмів функціонування корпоративних бібліотечних об'єднань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус В. С. Корпоративна каталогізація в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. С. Білоус, С. Г. Наугольнич. — Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/id/634/>
2. Варюхіна Л. Шляхи та форми співробітництва публічної бібліотеки з професійним співтовариством / Л. Варюхіна // Бібл. Форум України. — 2007. — № 4. — С. 46–49.
3. Віртуальна бібліографічна довідка (об'єднана віртуальна довідкова служба бібліотек України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cbl.kiev.ua/cgi-bin/sp/about.php>.
4. Вольнец В. Н. Форми інтеграції в області автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів на прикладі вузовської бібліотеки — НТБ НТУУ «КПІ» [Електронний ресурс] / В. Н. Волінец, О. А. Санченко. — Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc1/doc37.html>.

5. Зведений електронний каталог періодичних видань бібліотек м. Луганська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.library.lg.ua/ukr/kollegat_sotrudn.php.
6. Зведений каталог періодичних видань передплачених провідними бібліотеками м. Івано-Франківська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.if.ua/dbase/periodical.php>.
7. Кіровоградський регіональний кооперативний каталог (РКК) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.kr.ua/krcs/index.html>.
8. Консорціум «ІСТОРИЧНА ВОЛИНЬ» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://istvolyn.info>.
9. Копанєва В.О. Публічні бібліотеки м. Києва: від пілотного проекту інформатизації ЦБС до єдиного інформаційного простору / В. О. Копанєва // Бібл. вісн. — 2005. — № 6. — С. 48–49.
10. Корпоративна бібліотечна система Херсонського територіального об'єднання сільськогосподарських бібліотек (КБС ХДАУ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ksau.kherson.ua/libksau/cbs.htm>.
11. Корпоративний екологічний Internet-проект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.library.snu.edu.ua/ecolog/ecolog_VUZ.html.
12. Корпоративний пошуковий каталог «СКІФ» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scif.te.ua/>.
13. Купесок А. Проблеми створення і функціонування корпоративної бази даних на основі опыта Донецької ОУНБ / А. Купесок // Бібл. форум України. — 2003. — № 2. — С. 34–36.
14. Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://library.vsmu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=51&limit=1&limitstart=5.
15. Назарьєва С. Создание библиотечных корпораций: проблемы и перспективы / С. Назарьєва // Бібл. форум України. — 2008. — № 2. — С. 12–14.
16. Подрезова М. О. Місце бібліотек навчальних закладів півдня України в інформаційній підтримці учбового і наукового процесів — [Електронний ресурс] / М. О. Подрезова. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vopu/bbk/2007/pdf/podrezova2.pdf.
17. Проект «Електронна бібліотека краєзнавчих видань Тернопільської області» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://194.187.228.30/about/about.html>.
18. Проект створення єдиної електронної бібліотеки ВНЗ МВС України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.univd.edu.ua/index.php?id=331&lan=ukr>.
19. Регіональний освітньо-інформаційний портал бібліотек вищих навчальних закладів Миколаївщини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vnzportal.mk.ua/>.
20. Ресурси бібліотек міста Миколаєва : зведений електронний каталог [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.e-catalog.mk.ua/>.
21. Солоїденко Г. Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні / Г. Солоїденко // Наук. пр. Нац. біб-ки України ім. В. І. Вернадського. — К., 2006. — Вип. 15 : Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність. — С. 48–63.
22. Сорока М. Інформаційні продукти бібліотек: проблеми кооперативного формування та суспільного використання / М. Сорока // Бібл. вісн. — 2002. — № 1. — С. 27–30.

23. Черкаська регіональна система інформаційно-ресурсної підтримки шкільних бібліотек [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://oiforfb.ed-sr.net/content/view/145/58/>.
24. Шилюк О. Використання нових технологій в спільній діяльності бібліотек : кооперативний каталог / О. Шилюк // Бібл. форум України. — 2003. — № 1. — С. 14–16.
25. Щербан Р. М. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система (з досвіду роботи бібліотек Рівненської обл.) / Р. М. Щербан // Бібліотеки Рівненщини : інновації, досвід роботи : зб. ст. — Рівне, 2004. — С. 16–25.

Надійшла до редколегії 15.12.2009 р.